

Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо справляння рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом)*

***Анотація.** В аналітичній записці визначено вимоги законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС) та досвід окремих держав-членів ЄС щодо справляння рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом).*

***Ключові слова:** рентна плата, радіочастотний спектр, радіочастотний ресурс, мобільний зв'язок, коригуючі коефіцієнти.*

Вступ. Радіочастотний спектр – це один із ресурсів будь-якої держави, який є потенційним джерелом суттєвих надходжень до державного бюджету завдяки його продажу на аукціонах та через справляння рентної плати. Широко відомим у світі є досвід Великої Британії з проведення у 2000 році аукціону, на якому права на мережу мобільного зв'язку 3G були продані за 22,5 млрд фунтів стерлінгів (34 млрд доларів, або 2,5 % від тогочасного ВВП країни)¹, однак далеко не всім державам вдається повторити цей успіх. Питання встановлення ефективної – з урахуванням як бюджетонаповнюючої, так і стимулюючої функції – рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом) також залишається актуальним для багатьох країн.

В Україні питання справляння рентної плати за користування радіочастотним спектром врегульовано Податковим кодексом України. Тривалий час частина радіочастотного спектру оподатковувалася із застосуванням коригуючих коефіцієнтів до рентної плати, покликаних упорядкувати використання тих або інших радіочастот.

24 квітня 2024 року Верховною Радою України в першому читанні ухвалено законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом) України» (реєстр. № 10423 від 22.01.2024 р.), однією з основних новел якого є скасування застосування цих коефіцієнтів. Водночас під час підготовки до розгляду в першому читанні профільним Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики підтримано індексацію ставок рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України, визначених Податковим кодексом України, на 12 %².

¹ The Biggest Auction Ever: The Sale of the British 3G Telecom Licenses. URL: https://www.researchgate.net/publication/4894682_The_Biggest_Auction_Ever_The_Sale_of_the_British_3G_Telecom_Licenses

² Висновок на проект Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом) України (реєстр. № 10423 від 22.01.2024). URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/4e9139c5-8653-4abb-8ab1-ac077e64c901>

У зв'язку із зазначеною законодавчою пропозицією та зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, необхідність впровадження нових комунікаційних технологій та інтеграції у цифровий ринок ЄС, в аналітичній записці вивчаються вимоги законодавства ЄС та міжнародний досвід у сфері регулювання питань впровадження рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом).

Основна частина.

1. Регулювання питань рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України.

До 1 січня 2015 року до загальнодержавних податків та зборів належав збір за користування радіочастотним ресурсом України (підпункт 9.1.11 пункту 9.1 статті 9 Податкового кодексу України). З означеної дати, у зв'язку із набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28 грудня 2014 року № 71-VIII³, було запроваджено рентну плату, у тому числі й за користування радіочастотним ресурсом України (стаття 254 Податкового кодексу України). На момент прийняття цього Закону для окремих видів радіозв'язку для ширини смуги радіочастот до 30 МГц (15x2) у кожному регіоні окремо, що належить окремому платнику рентної плати – користувачу радіочастотного ресурсу, застосовувався понижувальний коефіцієнт 0,75.

Стимулюючі підвищувальні та понижувальні коефіцієнти до окремих ставок рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України було запроваджено за ініціативою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку (НКРЗІ), із метою стимулювання операторів телекомунікацій до обміну обмеженим радіочастотним ресурсом, який використовувався неефективно та фрагментовано, що не давало можливості для його упорядкування і створення суцільних смуг радіочастот для подальшого впровадження новітніх радіотехнологій.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році» від 20 грудня 2016 року № 1791-VIII⁴ було впроваджено 8 видів коефіцієнтів, серед яких як понижувальні, так і підвищувальні.

Отже, сьогодні платниками рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України є загальні користувачі радіочастотного ресурсу України,

³ Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19#Text>

⁴ Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році: Закон України від 20 грудня 2016 року № 1791-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1791-19#Text>

визначені законодавством про радіочастотний ресурс, яким надано право користуватися радіочастотним ресурсом України в межах виділеної частини смуг радіочастот загального користування на підставі:

ліцензії на користування радіочастотним ресурсом України;

ліцензії на мовлення та дозволу на експлуатацію радіоелектронного засобу та випромінювального пристрою;

дозволу на експлуатацію радіоелектронного засобу та випромінювального пристрою, отриманого на підставі договору з власником ліцензії на мовлення;

дозволу на експлуатацію радіоелектронного засобу та випромінювального пристрою.

Не є платниками рентної плати спеціальні користувачі, перелік яких визначено законодавством про радіочастотний ресурс, та радіоаматори. Ця норма є дещо застарілою, оскільки Закон України «Про радіочастотний ресурс України» визнано таким, що втратив чинність, у зв'язку із прийняттям Закону України «Про електронні комунікації».

Об'єктом оподаткування рентною платою за користування радіочастотним ресурсом України є ширина смуги радіочастот, що визначається як частина смуги радіочастот загального користування у відповідному регіоні та зазначена в ліцензії на користування радіочастотним ресурсом України або в дозволі на експлуатацію радіоелектронного засобу та випромінювального пристрою для технологічних користувачів та користувачів, які користуються радіочастотним ресурсом для розповсюдження телерадіопрограм.

Коригуючі коефіцієнти застосовуються до таких видів радіозв'язку:

Вид радіозв'язку	Частоти	Коефіцієнт
Радіозв'язок у системі передавання даних із використанням шумоподібних сигналів	1427-2400 МГц 2400-2483,5 МГц 5150-5850 МГц	Для ширини смуги радіочастот до 30 МГц (15x2) у кожному регіоні окремо, що належить окремому платнику рентної плати – користувачу радіочастотного ресурсу, застосовується понижувальний коефіцієнт 0,75.
Стільниковий радіозв'язок	300-791 МГц 821-832 МГц 862-880 МГц 915-925 МГц 60-1710 МГц 1785-1805 МГц 1880-1920 МГц 1980-2110 МГц 2170-2200 МГц	Для ширини смуги радіочастот до 30 МГц (15x2) у кожному регіоні окремо, що належить окремому платнику рентної плати – користувачу радіочастотного ресурсу, застосовується понижувальний коефіцієнт 0,75.
	791-821 МГц 832-862 МГц 880-915 МГц 925-960 МГц	Для ширини безперервного інтервалу (суцільної смуги) радіочастот менше 10 МГц (5x2) у кожному регіоні окремо та/або в усіх регіонах України, що

		<p>належить окремому платнику рентної плати – користувачу радіочастотного ресурсу, застосовується підвищувальний коефіцієнт 1,2.</p> <p>Для ширини смуги радіочастот, яка перевищує 20 МГц (10x2) – підвищувальний коефіцієнт 1,4.</p> <p>Для ширини безперервного інтервалу (суцільної смуги) радіочастот в усіх регіонах України, що дорівнює або перевищує 10 МГц (5x2) у кожному регіоні, за умови, що загальна ширина смуги радіочастот не перевищує 20 МГц (10x2) в одному діапазоні радіочастот – понижувальний коефіцієнт 0,75.</p>
	<p>1710-1785 МГц 1805-1880 МГц 1920-1980 МГц 2110-2170 МГц</p>	<p>Для ширини безперервного інтервалу (суцільної смуги) радіочастот менше 10 МГц (5x2) у кожному регіоні окремо та/або в усіх регіонах України, що належить окремому платнику рентної плати – користувачу радіочастотного ресурсу, застосовується підвищувальний коефіцієнт 1,2.</p> <p>Для ширини смуги радіочастот, яка перевищує 30 МГц (15x2) у кожному регіоні окремо – підвищувальний коефіцієнт 1,4.</p> <p>Для ширини безперервного інтервалу (суцільної смуги) радіочастот в усіх регіонах України, що дорівнює або перевищує 10 МГц (5x2) у кожному регіоні, за умови, що загальна ширина смуги радіочастот не перевищує 30 МГц (15x2) в одному діапазоні радіочастот – понижувальний коефіцієнт 0,75.</p>
	<p>2510-2545 МГц 2565-2570 МГц 2630-2665 МГц 2685-2690 МГц</p>	<p>Для ширини безперервного інтервалу (суцільної смуги) радіочастот менше 10 МГц (5x2) у кожному регіоні окремо та/або в усіх регіонах України, що належить окремому платнику рентної плати – користувачу радіочастотного ресурсу, застосовується підвищувальний коефіцієнт 1,2.</p> <p>Для ширини смуги радіочастот, яка перевищує 40 МГц (20x2) у кожному регіоні окремо – підвищувальний коефіцієнт 1,4.</p> <p>Для ширини безперервного інтервалу</p>

		(суцільної смуги) радіочастот в усіх регіонах України, що дорівнює або перевищує 10 МГц (5x2) у кожному регіоні, за умови, що загальна ширина смуги радіочастот не перевищує 40 МГц (20x2) в одному діапазоні радіочастот – понижувальний коефіцієнт 0,75.
Радіозв'язок у багатоканальних розподільчих системах для передавання та ретрансляції телевізійного зображення, передавання звуку, цифрової інформації	2000-2300 МГц 2400-2510 МГц 2545-2565 МГц 2570-2575 МГц 2610-2630 МГц 2665-2685 МГц 2690-3400 МГц 3800-7000 МГц	Для ширини смуги радіочастот до 30 МГц (15x2) у кожному регіоні окремо, що належить окремому платнику рентної плати – користувачу радіочастотного ресурсу, застосовується понижувальний коефіцієнт 0,75.
	10-42,5 ГГц	Для ширини смуги радіочастот до 30 МГц (15x2) у кожному регіоні окремо, що належить окремому платнику рентної плати – користувачу радіочастотного ресурсу, застосовується понижувальний коефіцієнт 0,75.

Таким чином, коригуючі коефіцієнти застосовуються до трьох видів зв'язку, при цьому чотири коефіцієнти є понижувальними, а чотири – підвищувальними.

До того ж, відповідно до пункту 2 підрозділу 9³ «Особливості справляння рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України» розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України до ставок рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України для виду радіозв'язку «стілниковий радіозв'язок», для ширини смуги радіочастот, отриманої відповідно до ліцензії на користування радіочастотним ресурсом України, виданої з 1 січня 2022 року на конкурсних або тендерних засадах, коригуючі коефіцієнти не застосовуються.

Відповідно до статті 46 Закону України «Про електронні комунікації» ставки рентної плати за користування радіочастотним спектром розраховуються за методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України.

Перелік користувачів радіочастотного ресурсу – платників рентної плати та/або зміни до нього подаються центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, із зазначенням виду зв'язку, смуги радіочастотного ресурсу, регіонів користування радіочастотним ресурсом двічі на рік до 1 березня та до 1 вересня поточного року станом на 1 січня та 1 липня відповідно за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, за погодженням із національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації.

Платники рентної плати також подають до контролюючих органів копії ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України, ліцензій на мовлення та дозволів на експлуатацію радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв у місячний строк після їх видачі.

2. Законодавчі ініціативи щодо змін у справлянні рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України.

Відповідно до Пояснювальної записки до законопроекту «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом) України» (реєстр. № 10423 від 22.01.2024), за інформацією НКРЗІ, запровадження вказаних коефіцієнтів дало позитивний результат, внаслідок чого, зокрема, стала можливою видача нових ліцензій на користування радіочастотним ресурсом для новітньої на той час в Україні радіотехнології четвертого покоління – LTE, що і було виконано НКРЗІ в діапазонах 2600 МГц, 1800 МГц та 900 МГц.

Водночас після того, як було проведено упорядкування спектра та впроваджено новітні радіотехнології в зазначених діапазонах радіочастот, необхідність у подальшому застосуванні стимулюючих коефіцієнтів відпала, а подальше їх застосування має, на думку авторів законопроекту, лише негативні наслідки, такі як застосування різних ставок до платників, що створить дискримінаційні умови оподаткування.

Тому Міністерством фінансів України було підготовлено названий проект, яким запропоновано:

уточнити певні норми законопроекту (зокрема, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про електронні комунікації»);

відмінити всі підвищувальні та понижувальні коефіцієнти, що застосовуються до ставок рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України;

у тексті слова «радіочастотний ресурс» замінити словами «радіочастотний спектр (радіочастотний ресурс)»;

доповнити перелік платників рентної плати суб'єктами господарювання, яким надано право користуватися радіочастотним ресурсом України на підставі ліцензії на користування радіочастотним спектром та витягу з реєстру присвоєнь радіочастот загальних користувачів;

строк шість місяців, за який контролюючі органи надають ліцензійним органам інформацію про несплату або сплату не в повному обсязі рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України, замінити строком три місяці.

Також проектом пропонується внести зміни до Закону України «Про електронні комунікації», виключивши норми щодо надання повноважень Кабінету Міністрів України затверджувати методику розрахунку ставок рентної плати за користування радіочастотним спектром, аби узгодити зі змінами в Податковому кодексі України.

Аналізуючи регуляторний вплив законопроекту реєстр. № 10423 від 22.01.2024 р., Міністерство фінансів України зазначає, що статтею 254 Податкового кодексу України передбачено, що об'єктом оподаткування рентною платою є ширина смуги радіочастот, зазначена у відповідному дозвільному документі, що й сформувало систему декларування податкових зобов'язань із рентної плати, – окремо для кожного дозвільного документа. До того ж, застосування коефіцієнтів вимагає визначення їх граничних величин, однак органи податкової служби не отримують від НКРЗІ даних щодо граничних величин, що унеможлиблює ефективне справляння рентної плати. Податкові органи висловили позицію про необхідність припинення податкового стимулювання як такого, що досягло бажаних для НКРЗІ результатів, про що свідчить переважне застосування «понижуючого» коефіцієнта 0,75 від базової ставки. Також чинною редакцією Податкового кодексу України не визначено платниками рентної плати суб'єктів господарювання, яким надано право користуватися радіочастотним ресурсом України на підставі ліцензії на користування радіочастотним спектром та витягу з реєстру присвоєнь радіочастот загальних користувачів, а його положення щодо надання ліцензійному органу інформації про несплату або сплату не в повному обсязі рентної плати за шість місяців суперечить Закону України «Про електронні комунікації».

На думку авторів, законодавчі зміни дозволять забезпечити однаковий підхід до всіх платників рентної плати, а також спростити адміністрування контролюючими органами цього податку⁵.

За даними Міністерства фінансів України, кількість суб'єктів господарювання, на обов'язки яких матиме вплив зміна норм, передбачена проектом Закону, становить 6 великих підприємств – операторів ринку стільникового зв'язку. Прийняття акта також призведе до зростання у частини платників зобов'язань з рентної плати в цілому на 56,3 млн грн на рік, або на 2,6 % порівняно з поточними умовами. Слід звернути увагу, що перевірити подану інформацію не вбачається за можливе у зв'язку з відсутністю реєстру користувачів радіочастотним ресурсом⁶. Однак вбачається, що зазначене не повною мірою відповідає дійсності, адже законопроектом, серед іншого, пропонується розширити перелік платників рентної плати, зокрема на підставі присвоєння радіочастоти загальних користувачів.

⁵ Аналіз регуляторного впливу до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом) України». URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%83\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%83(1).pdf)

⁶ Див.: Реєстри з питань РЧР. URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=202&language=uk>

Також слід звернути увагу, що хоча Міністерство фінансів України й наголошує на спрощенні адміністрування контролюючими органами рентної плати, за його ж розрахунками це не принесе значної економії бюджетних коштів⁷.

Сумарні витрати	Сума витрат, млн грн
Сумарні витрати для суб'єктів господарювання за чинною редакцією	за 1 рік – 2 198,6 млн грн за 5 років – 10 993,0 млн грн
Сумарні витрати для суб'єктів господарювання у разі прийняття законопроекту	за рік – 2 142,3 млн грн за 5 років – 10 711,5 млн грн

Під час роботи погоджувальної ради щодо законопроекту він був підтриманий без зауважень Міністерством економіки, НКЕК та Державною податковою службою. Зауваження Міністерства цифрової трансформації та Міністерства юстиції було узгоджено, у Державної регуляторної служби лишилося зауваження лише щодо дати набрання чинності майбутнім Законом – із 1 квітня 2024 року (яка не є актуальною наразі, профільним Комітетом пропонується дата відміни коригуючих коефіцієнтів із першого числа місяця, наступного за місяцем набрання чинності Законом).

Дослідницька служба Верховної Ради України з метою отримання інформації звернулася до найбільших операторів ринку мобільного (стільникового) зв'язку, чиєї діяльності стосуються новели проекту Закону України.

Наразі відповідь отримано тільки від ПрАТ «ВФ Україна» (Vodafone), яке не заперечує проти редакції прийнятого Верховною Радою України в першому читанні законопроекту «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом) України» (реєстр. № 10423 від 22.01.2024), у тому числі щодо ризиків скасування коригуючих коефіцієнтів ставок рентної плати за користування радіочастотним спектром України. Таке скасування, на думку Товариства, забезпечить однаковий підхід до всіх платників рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України, прозорість податкового адміністрування та, зрештою, призведе до додаткового надходження коштів до державного бюджету.

Водночас ПрАТ «ВФ Україна» заперечує щодо запровадження індексування ставки рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України, визначеної пунктом 254.4 статті 254 Податкового кодексу України, на 12 %, як це пропонується Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики. Позиція компанії ґрунтується на тому, що пропонується індексація ставок рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України на 12 % спричинить значне збільшення податкового навантаження на

⁷ Витрати на одного суб'єкта господарювання великого та середнього підприємства, які виникають внаслідок дії регуляторного акта (за Альтернативою 1). URL: https://mof.gov.ua/uk/regulatory_acts_draft_for_discussion_2023-605

операторів та призведе до незапланованих додаткових витрат для ринку, що негативно вплине на його інвестиційну привабливість, можливість відбудови мереж, забезпечення безперебійності та підтримання належної якості зв'язку в умовах правового режиму воєнного стану та спричинених війною криз.

ПрАТ «ВФ Україна» вважає, що запропонована індексація ставок рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України є необґрунтованою, надмірною та призведе до непередбачених і непрогнозованих раніше змін підходів податкової політики держави в середині податкового (звітного) періоду. Такі зміни, внесені в середині фінансового року, спричиняють додаткові витрати платників ренти, що унеможливають ефективне інвестування в розвиток власних радіомереж, послуг електронних комунікацій і нових технологій та свідчитимуть про непередбачуваність податкової та регуляторної політики держави, надмірний тиск на бізнес і цілковиту непривабливість інвестиційного середовища України. При цьому головна мета законопроекту – а саме, отримання додаткових надходжень до Державного бюджету – досягається остаточним його схваленням у редакції першого читання, без внесення додаткових змін, оскільки тільки це Товариство сплатуватиме додаткову ренту після остаточного схвалення законопроекту в редакції першого читання в розмірі біля 1 млн грн на рік.

Оскільки законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом) України» (реєстр. № 10423 від 22.01.2024 р.) було внесено до Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік⁸ та завчасно оприлюднено відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», очевидно, що суб'єкти ринку відповідних послуг врахували можливість його прийняття у формуванні інвестиційних планів на 2024 рік, на відміну від пропозицій профільного Комітету.

3. Досвід регулювання питань рентної плати за користування радіочастотним ресурсом на території ЄС.

Підписуючи Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони⁹ (далі – Угода про асоціацію) Україна взяла на себе обов'язок гармонізувати національне законодавство із законодавством ЄС, зокрема у сфері телекомунікаційних послуг (підрозділ 5 частини 5 глави 6). Стаття 119 цієї Угоди визначає, що Сторони забезпечують ефективне управління радіочастотами для телекомунікаційних послуг на своїй території з метою забезпечення ефективного та дієвого використання частотного діапазону. Якщо

⁸ План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік: затверджено Постановою Верховної Ради України від 7 лютого 2023 року № 2910-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2910-20#Text>

⁹ Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

попит на конкретні частоти перевищує наявні можливості щодо їх надання, повинні застосовуватися доцільні та прозорі процедури призначення цих частот із метою оптимізації їх використання та сприяння розвитку конкуренції.

Слід зазначити, що з моменту підписання Угоди про асоціацію законодавство ЄС у цій сфері зазнало значних змін. На жаль, наразі українське законодавство недостатньо гармонізоване з правом Євросоюзу¹⁰.

В ЄС питання використання радіочастот регулюються Директивою Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій¹¹ (далі – Директива 2018/1972). Стаття 42 названої Директиви передбачає, що держави-члени можуть дозволяти компетентному органу встановлювати плату за права користування радіочастотним спектром або права встановлювати на об'єктах державної або приватної власності (над або під ними) засоби, які використовують для надання електронних комунікаційних мереж або послуг та пов'язані засоби, щоб забезпечити оптимальне використання таких ресурсів. Держави-члени повинні забезпечити, щоб така плата була об'єктивно виправданою, прозорою, недискримінаційною та пропорційною її меті, і повинні враховувати загальні цілі цієї Директиви.

Що стосується прав користування радіочастотним спектром, держави-члени мають забезпечити встановлення відповідної плати на рівні, що забезпечує ефективний розподіл та використання радіочастотного спектра, у тому числі шляхом:

встановлення резервних цін у вигляді мінімальної плати за права користування радіочастотним спектром з урахуванням вартості таких прав із погляду їх можливого альтернативного використання;

врахування витрат, пов'язаних із прикріпленими до таких прав умовами;

застосування, наскільки це можливо, домовленостей про оплату, пов'язаних із фактичною доступністю радіочастотного спектра для користування.

Держави-члени ЄС по-різному реалізують вказані положення. Так, в *Австрії* питання користування радіочастотним ресурсом регулюється Федеральним законом про телекомунікації 2021 року¹². Метою названого Закону є забезпечення надання надійних, недорогих, якісних та інноваційних послуг зв'язку населенню та економіці шляхом сприяння конкуренції в галузі електронних комунікацій. Статтею 36 розділу 5 Закону врегульовано питання зборів у сфері телекомунікацій. Визначено, що обов'язок сплачувати збори починається з

¹⁰ Див., наприклад: Затвердження політики та принципів регулювання спектра радіочастот відповідно до права ЄС. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/science-technology-and-innovations/2023-substream2-58>

¹¹ Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-18#top

¹² Bundesgesetz, mit dem ein Telekommunikationsgesetz (Telekommunikationsgesetz 2021 – TKG 2021) erlassen wird StF: BGBl. I Nr. 190/2021. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/geltendefassung.wxe?abfrage=bundesnormen&gesetzesnummer=20011678&ShowPrintPreview=True>

моменту, коли законно надається розподіл частот або дозвіл на використання частот, або виконується офіційний акт. Збори можуть бути передбачені, зокрема, у вигляді періодичної плати за використання частот.

Ця плата, як і інші збори, має відповідати таким критеріям:
вартість прав при будь-якому альтернативному використанні,
додаткові витрати на реалізацію вимог, пов'язаних із цими правами,
фактична доступність радіочастот, і

витрати на персонал і матеріальні ресурси для забезпечення ефективного використання частот (також беруться до уваги).

Розміри зборів відповідно визначаються Федеральним міністром сільського господарства, регіонів та туризму за погодженням із Федеральним міністром фінансів шляхом прийняття відповідного розпорядження. Збори, визначені розпорядженням¹³, зменшуються або збільшуються, якщо індекс споживчих цін за 2015 рік, опублікований Федеральним статистичним управлінням Австрії, або індекс, що його замінює, збільшився або зменшився щонайменше на 3 % з моменту останньої зміни зборів станом на 30 червня кожного року. Переоцінка повинна здійснюватися в межах збільшення або зменшення індексу станом на 30 червня кожного року, та набуває чинності з 1 січня наступного року після коригування індексу. Переоцінка також застосовується до всіх юридично обов'язкових вимог щодо сплати зборів. Федеральний міністр сільського господарства, регіонів та туризму публікує в Бюлетені федеральних законів суми, змінені в результаті валоризації, та дату, з якої ці зміни набувають чинності.

Статтею 24 Закону встановлено, що аби забезпечити ефективне використання радіочастотного спектра, користувачі ресурсу, наданого через конкурсну процедуру, мають сплачувати додаткову плату за використання частоти на додаток до «стандартної» плати. Це також стосується плати за використання частоти, запропонованої в процесі порівняльного відбору.

Мінімальна ставка має бути встановлена на рівні, який забезпечує ефективний розподіл і використання радіочастот та відповідає наведеним вище критеріям. В обґрунтованих випадках мінімальна ставка може бути визначена шляхом відхилення від плати за розподіл частот, якщо це є виправданим, зважаючи на фактичну ринкову вартість частот. При цьому мінімальна ставка не може перевищувати 50 % нижньої межі ринкової вартості, що має бути обґрунтовано регулюючим органом. Регулюючий орган повинен прописати плату за використання частот у рішенні про розподіл частот. У повідомленні про виділення частот повинен бути прописаний період у вісім тижнів для внесення плати за використання частоти.

¹³ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Telekommunikationsgebührenverordnung, Fassung vom 13.05.2024: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10012777> URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10012777>

У *Данії* питання користування радіочастотним ресурсом регулюється Законом про радіочастоти 2009 року¹⁴. Цим Законом визначено, що під радіочастотами розуміються електромагнітні хвилі в діапазоні частот до 3000 ГГц, що поширюються в просторі без штучного спрямування.

Частиною 12 Закону визначено, що Національне агентство з питань інформаційних технологій і телекомунікацій стягує з ліцензіатів плату за користування частотами. Ставки плати щорічно встановлюються в Законі про фінанси та публікуються Національним агентством з питань інформаційних технологій і телекомунікацій. Агентство може встановлювати правила щодо зборів за: проведення експертиз та видачу сертифікатів, у тому числі копій сертифікатів; видачу позивних та ідентифікаційних номерів; надсилання нагадувань у разі несплати зборів; щоквартальний розподіл ставок частотних зборів.

В *Естонії* питання користування радіочастотним ресурсом регулюється Законом про електронні комунікації 2004 року¹⁵, метою якого є створення необхідних умов для розвитку електронних комунікацій та сприяння розвитку електронних комунікаційних мереж і послуг без надання переваги конкретним технологіям, забезпечення захисту інтересів користувачів електронних комунікаційних послуг шляхом сприяння вільній конкуренції та цілеспрямованому і справедливому плануванню, розподілу й використанню радіочастотного ресурсу.

У цій країні не передбачено справляння рентної плати, однак її ознаки має державне мито, що сплачується за видачу дозволу (ліцензії) на користування частотами. Так, відповідно до статті 11 Закону дозвіл на користування частотами, крім дозволів на користування радіочастотами на борту плавзасобу чи повітряного судна та для аматорської радіостанції, надається на строк до одного року. Згідно зі статтею 13 Закону для отримання дозволу на користування частотами заявник зобов'язаний сплатити державне мито протягом п'яти робочих днів. Рішення ж про надання дозволу на частоту приймається після зарахування сплаченого державного мита. У подальшому за кожне подовження строку дії дозволу на рік також справляється плата.

Розмір безпосередньо державного мита встановлено Законом про державне мито¹⁶, зокрема його статтею 206 та Додатком 3.

В *Іспанії* у 2022 році прийнято новий Загальний закон про комунікації¹⁷. Ним запроваджено структурні реформи в правовому режимі телекомунікацій, спрямовані на сприяння розгортанню мереж та наданню послуг операторами. Цей

¹⁴ Act on Radio Frequencies. Act No. 475 of 12 June 2009. URL: https://eng.sdfi.dk/Media/638006575213050005/act_on_radio_frequencies.pdf

¹⁵ Electronic Communications Act. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/518032022002/consolide>

¹⁶ State Fees Act. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511022015002/consolide>

¹⁷ Ley 11/2022, de 28 de junio, General de Telecomunicaciones. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2022-10757>

закон створив основи для забезпечення того, щоб розширення мереж нового покоління здійснювалося відповідно до принципів заохочення інвестицій та стимулювання конкуренції, гарантуючи чітку та стабільну нормативно-правову базу, що забезпечило правову визначеність та усунуло бар'єри, які перешкоджали розгортанню мереж. Це дозволило операторам запропонувати користувачам інноваційні послуги вищої якості та більшого покриття, за конкурентними цінами й на кращих умовах, що сприяло підвищенню конкурентоспроможності та продуктивності іспанської економіки в цілому.

Відповідно до статті 101 зазначеного Закону збори за телекомунікаційні послуги призначені для покриття: адміністративних витрат, пов'язаних із регуляторною роботою, підготовкою та імплементацією вторинного права Співтовариства та адміністративних актів, таких як ті, що стосуються взаємозв'язку та доступу; витрат, пов'язаних з управлінням, контролем і забезпеченням дотримання режиму, встановленого цим Законом; витрат, пов'язаних з управлінням, контролем та забезпеченням прав на використання суспільного надбання, прав на використання суспільного радіо; витрат, пов'язаних з управлінням повідомленнями; витрат на міжнародне співробітництво, гармонізацію, стандартизацію та аналіз ринку.

Збори, про які йдеться, встановлюються об'єктивно, прозоро та пропорційно з метою мінімізації додаткових адміністративних витрат та тягаря, що виникають у зв'язку з ними. Встановлення бездротових точок доступу на невеликих територіях не обкладається зборами з боку органів публічної адміністрації, за винятком загального збору оператора. Адміністративний перегляд актів застосування, управління та стягнення телекомунікаційних зборів здійснюється відповідно до положень Закону 58/2003 від 17 грудня про загальне оподаткування¹⁸ та підзаконних актів до нього. Окремий Додаток I до цього Закону детально описує порядок, ставки, процедуру плати за різні види телекомунікацій.

Аналогом рентної плати відповідно до Додатка є плата за резервування. Резервування для приватного або спеціального використання операторами будь-якої частоти в суспільному радіоспектрі на користь однієї або кількох фізичних чи юридичних осіб оподатковується за річною ставкою. Для встановлення суми плати враховується ринкова вартість використання зарезервованої частоти та прибутковість, яку бенефіціар міг би отримати. Із цією метою беруться до уваги:

ступінь використання та перевантаження різних смуг і різні географічні зони;

тип послуги, для якої планується використовувати резерв, і, зокрема, чи тягне це за собою зобов'язання щодо надання публічних послуг;

смуга або підсмуга спектра, які зарезервовані;

¹⁸ Ley 58/2003, de 17 de diciembre, General Tributaria. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2003-23186>

обладнання та технології, що використовуються;
економічна цінність, отримана від використання або експлуатації зарезервованих смуг.

Сума, яка має бути сплачена, є результатом множення кількості зарезервованих радіоодиниць на вартість в євро, призначену за одиницю. На острівних територіях площа поверхні, яка застосовується для розрахунку радіоодиниць, розраховується без урахування небажаного покриття, яке поширюється на морську територію. Для цілей розрахунку під радіоодиницею розуміється умовна схема вимірювання, яка стосується потенційного або фактичного зайняття протягом одного року смуги частот в один кілогерц на території одного квадратного кілометра.

Кількісне визначення вищезазначених параметрів устанавлюється Загальним законом про державний бюджет. Зменшення параметра (ставки плати за резервування) має становити до 75 % значення зазначеного коефіцієнта для електронних комунікаційних мереж і послуг, які передбачають надання публічних послуг.

Загальний закон про державний бюджет також закріплює:
формулу для розрахунку кількості радіоодиниць різних радіослужб;
види радіослужб;
мінімальну суму, яку необхідно сплатити як плату за резервування.

Порядок використання радіочастотного ресурсу в *Польщі* визначається Законом про телекомунікації¹⁹. Статтею 185 цього Закону в редакції, що діє з 10 січня 2024 року до 31 травня 2024 року, встановлено, що суб'єкт, який отримав право користування частотою, щорічно сплачує плату за право користування частотою.

Розмір плати зменшується на суму, що впливає з інвестиційної угоди, обов'язок щодо сплати такої плати не поширюється на суб'єкта, якому частоти були надані в оренду або передані в користування, і на уповноважених державою осіб.

Статтею передбачено особливості сплати за частоти для різних категорій користувачів радіочастотного ресурсу. Розмір плати, строки та спосіб її оплати встановлює Рада міністрів своїм розпорядженням²⁰, враховуючи, зокрема:

умови використання частот і витрати на управління частотами;
необхідність гарантування оптимального й ефективного використання частотного ресурсу;
необхідність стимулювання розвитку конкуренції на ринку;

¹⁹ Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne:ISAP. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20041711800>

²⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 grudnia 2013 r. w sprawie rocznych opłat za prawo do dysponowania częstotliwością: : ISAP.URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20130001586>

необхідність запобігання інформаційному відчуженню, особливо в сільській місцевості;

специфіку призначення та використання частот;

соціальні переваги, пов'язані з використанням даного частотного ресурсу.

Розпорядженням Ради Міністрів²¹ наразі встановлені такі ставки рентної плати:

Діапазон частот, f [МГц]	Тип муніципалітету (громади)	Плата за 1 МГц, злотих
від 174 до 230	сільський муніципалітет	11,5 до 31 грудня 2032 р. 115 від 1 січня 2033 г
	муніципалітет між містом і селом	11,5 до 31 грудня 2032 р. 115 від 1 січня 2033 р.
	міський муніципалітет, за винятком селищ міського типу, міст з районними правами	33 до 31 грудня 2032 р. 330 від 1 січня 2033 р.
	місто з районними правами	250 до 31 грудня 2032 р. 2500 від 1 січня 2033 р.
від 230 до 470	сільський муніципалітет	115
	муніципалітет між містом і селом	115
	міський муніципалітет, за винятком селищ міського типу, міст з районними правами	330
	місто з районними правами	2500
від 470 до 862	сільський муніципалітет	230
	муніципалітет між містом і селом	230
	міський муніципалітет, за винятком селищ міського типу, міст з районними правами	660
	місто з районними правами	5000

Розмір, строки та спосіб оплати за користування також враховує специфіку використання частот суб'єктами. Розмір встановлюється також для кожної служби чи муніципалітету (гміни) окремо. Із певних служб, пов'язаних із питаннями національної безпеки, авіаційного, залізничного, морського сполучення тощо плата за користування радіочастотним ресурсом не стягується.

Відповідно до статті 22 Федерального закону про телекомунікації *Німеччини* (TKG)²² плата за рішення про розподіл частот повинна визначатися

²¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 listopada 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rocznych opłat za prawo do dysponowania częstotliwością: ISAP.URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220002513>

²² Telekommunikationsgesetz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/tkg_2021/

таким чином, щоб використання цих радіочастот було оптимальним та ефективним відповідно до цілей цього Закону. Для зборів за рішення щодо розподілу частот для мовлення необхідно враховувати цілі Закону про засоби масової інформації федеральних земель. Оцінка повинна переглядатися через регулярні проміжки часу, але принаймні кожні п'ять років, і, якщо необхідно, коригуватися. Може бути передбачено сплату щорічними частинами за рішення про розподіл частот. У випадку, коли термін дії розподілу частот закінчується через відмову, має бути надано пропорційне зменшення плати, якщо це призводить до більш ефективного використання частот. Плата не стягується, якщо частоти розподіляються за допомогою процедури присудження (конкурсу).

Федеральне міністерство економіки та енергетики, за погодженням з Федеральним міністерством транспорту та цифрової інфраструктури та Федеральним міністерством фінансів, визначає збори відповідно § 22(4) Закону про федеральні збори²³. Федеральне міністерство економіки та енергетики може передати повноваження Федеральному мережевому агентству розпорядженням за погодженням із Федеральним міністерством фінансів і Федеральним міністерством транспорту та цифрової інфраструктури. Законодавче регулювання, його зміна та скасування потребують згоди Федерального міністерства економіки та енергетики, Федерального міністерства фінансів та Федерального міністерства транспорту та цифрової інфраструктури. Наразі розміри плати за розподіл частот встановлено спеціальним розпорядженням Федерального мережевого агентства з електроенергії, газу, телекомунікацій, пошти та залізниць²⁴.

Зобов'язання сплатити збори виникає в момент надання дозволу на законних підставах. Річні внески сплачуються пропорційно за календарний місяць. Повна щомісячна плата сплачується за частину календарного місяця, який почався. Якщо зобов'язання щодо сплати скасовується або втрачає чинність, уже зібрані суми мають бути повернуті (стаття 224 Закону).

У *Чехії* плата за користування радіочастотами справляється відповідно до § 24 Закону № 127/2005 про електронні комунікації²⁵ (Закон про електронні комунікації). Відповідно до нього власник дозволу на використання радіочастот та власник дозволу на використання радіочастот в експериментальних цілях сплачує щорічні збори за використання радіочастот. Розмір щорічної плати визначається відповідно до законодавства, залежно від виду послуги радіозв'язку, у диференційованих розмірах у таких межах:

²³ Gesetz über Gebühren und Auslagen des Bundes (Bundesgebührengesetz - BGebG). URL: [https://www.gesetze-im-internet.de/bgeb/___22.html#:~:text=\(4\)%20Die%20Bundesministerien%20erlassen%20ohne,nach%20Absatz%203%20getroffen%20wurden](https://www.gesetze-im-internet.de/bgeb/___22.html#:~:text=(4)%20Die%20Bundesministerien%20erlassen%20ohne,nach%20Absatz%203%20getroffen%20wurden)

²⁴ Besondere Gebührenverordnung der Bundesnetzagentur für Elektrizität, Gas, Telekommunikation, Post und Eisenbahnen für Frequenzuteilungen (Besondere Gebührenverordnung Bundesnetzagentur - Frequenzuteilungen – BNetzA BGebV-FreqZut). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bnetzafreqzutbgebv/BJNR451500021.html>

²⁵ Zákon č. 127/2005 Sb. Zákon o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-127>

у наземній рухомій службі – від 1000 до 8000000 чеських крон за одну виділену частотну ділянку радіочастотного спектра шириною не більше 5 МГц, залежно від використовуваної смуги частот, параметрів радіообладнання та розміру територіальної зони, що обслуговується; у випадку частотної ділянки шириною більше 5 МГц верхня межа розміру плати повинна бути пропорційно вищою;

у фіксованій службі – у діапазоні від 300 чеських крон до 1200000 чеських крон за виділену частотну ділянку радіочастотного спектра, залежно від використовуваної смуги частот, типу радіорелейного зв'язку, типу частотної смуги та параметрів радіообладнання;

за розповсюдження та передачу радіопередач (радіослужба) – у діапазоні від 375 чеських крон до 180000 чеських крон за виділену смугу радіочастот, у залежності від типу смуги частот і радіопередачі та параметрів радіообладнання;

для розповсюдження та передачі телевізійного мовлення (радіослужба) – у діапазоні від 375 чеських крон до 18000000 чеських крон за виділену частотну ділянку радіочастотного спектра, залежно від типу смуги частот і телевізійного мовлення та від параметрів радіообладнання;

для супутникового зв'язку – від 1000 до 180000 чеських крон за кожен виділену смугу радіочастот, залежно від використовуваної смуги частот і технології, що дозволяє ефективно використовувати смугу частот шляхом вибору вільного частотного каналу або множинного доступу до цього каналу,

для інших послуг радіозв'язку – від 1200 до 250000 чеських крон за кожен виділену частотну ділянку радіочастотного спектра, залежно від параметрів радіообладнання та розміру територіальної зони, що обслуговується.

Обов'язок сплачувати збори не поширюється на власників дозволів на використання радіочастот у разі використання радіочастот для аматорської радіослужби, авіаційної рухомої служби та морської рухомої служби, у спортивній та рекреаційній діяльності, яка не здійснюється з метою отримання прибутку, коли радіочастоти використовуються Міністерством оборони у військових цілях або коли радіочастоти використовуються іноземною особою згідно з міжнародним договором, який є частиною правового порядку Чеської Республіки.

Уряд встановлює нормативно-правовим актом розмір або метод розрахунку плати за використання радіочастот, а також термін сплати.

Відповідно до Постанови Уряду № 154/2005 «Про визначення розміру та методики обчислення плати за користування радіочастотами та номерами»²⁶ плата за використання радіочастот сплачується на номер рахунку, який відкрито в Чеському національному банку.

Висновки. Отже, європейська практика свідчить, що з метою найбільш ефективного використання радіочастотного ресурсу держави-члени ЄС

²⁶ Nařízení vlády č. 154/2005 Sb. Nařízení vlády o stanovení výše a způsobu výpočtu poplatků za využívání rádiových kmitočtů a čísel: Zakony ProLidi. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-154>

застосовують гнучкі механізми встановлення плати за користування – або підзаконними актами, або законами про державний бюджет. Наразі коригуючі коефіцієнти в цих країнах не застосовуються, однак, як і в Україні, плата розмежована залежно від виду радіозв'язку та частоти. В усіх країнах державні органи (організації) або звільнені від сплати рентної плати, або для них встановлені пільгові розміри такої плати. У деяких державах (наприклад, у Польщі) за допомогою звільнення від сплати або зменшення розміру плати заохочується інвестиційна діяльність підприємств.

Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, у майбутньому, ймовірно, підходи щодо встановлення Податковим кодексом України розміру рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом) будуть змінені. Наразі законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом) України» (реєстр. № 10423 від 22.01.2024 р.), покликаний, зокрема, актуалізувати норми Кодексу, підтримується як компетентними органами державної влади, так і великими «гравцями» ринку, однак містить декілька застережень (див. Додаток).

Хоча негативних наслідків впровадження законодавчих новел не дуже багато, але всі вони достатньо вагомі, аби ще раз розглянути, принаймні, пропозиції профільного Комітету щодо індексації рентної плати за користування радіочастотним спектром (радіочастотним ресурсом), які стали неочікуваними та незапланованими для учасників ринку. На нашу думку, відповідні пропозиції мають бути більш ретельно розраховані та достатньо обґрунтовані, перш ніж будуть прийняті Парламентом.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*